

ВИДИНСКИ СИДЖИЛИ (ОБЗОР)

Проф. д-р Стоянка Кендерова, отдел „[Ориенталски сбирки](#)”, НБКМ

Най-голям дял в сбирката „Сиджилите”, съхранявани в Националната библиотека „Св. св. Кирил и Методий” в София, представляват сиджилите, съставени от кадийската институция във Видин – общо 71 самостоятелни тела и още три обособени към софийски сиджилни части (S 309 bis¹¹, S 310/5 и S 311/5). В хронологическо отношение видинските сиджилни обхващат период от края на XVII до третата четвърт на XIX век. Най-ранните установени документи – от 1696–1697 г., се съдържат в S 345. Сиджил S 343 предлага информация за събития, станали през 1865–1870 г. Както личи от приложената по-долу таблица, преобладават сиджилите от XVIII век, при което S 38 предлага документи още от първите години на столетието – 1703–1712 г. Документите в S 69 са от средата на декември 1795 г.

Век	Брой сиджилни	Сигнатури на сиджилите
XVII	2	S 13, 345
края на XVII – началото на XVIII	1	S 14 (1699–1702 г.)
XVIII	55	S 6, 8, 9, 10, 11, 18, 19, 25 ^a , 37, 38, 39, 40, 41, 42, 43, 44, 46, 48, 49, 52, 54, 55, 56, 57, 59, 60, 61, 62, 63, 64, 65, 67, 68, 69, 70, 71, 74, 77, 78, 79, 80, 81, 82, 159 ^a , 160, 160 ^a , 16 ^a , 163, 167, 169, 305, 307, 310, 311/5, 346
края на XVIII – началото на XIX	1	S 167 (1794–1800 г.)
XIX	15	S 5, 33, 34, 35, 36, 47, 50, 53, 66, 84, 168, 184, 309 bis ¹¹ , 311/10, 343
Общо	74	

За описание на сиджилите сътрудниците на отдел „[изработиха](#) кратка схема, която обхваща 9 графи. Две от тях дават представа за хронологичния

обхват на всеки сиджил. Под „начална дата” разбираме най-ранната срещната дата, която обаче не винаги се отнася за първия, описан в сиджила документ. Съответно, в графата „крайна дата” отразяваме най-късно фиксираната дата на документ, който не винаги е отразен на последно място в сиджила.

В графата „име на кадията” е посочено името на първия, отбелязан в сиджила кадия, на неговия наместник или изпълняващ длъжността кадия (*мувалля хиляфетен* – буквално, натоварен с наместничество), или пък на заместник-кадията (*наиб*). В преобладаващата част от видинските сиджили се съдържа информация за повече от един кадия. Техните имена и датите, от когато са били назначени, както и датите на документите, над или под които са поставени заверките им (най-често, съпроводени от печатите им), са акуратно отразени в полето „описание”, като са посочени и съответните страници от сиджила.

Графата „брой документи” включва броя на цялостно представените в сиджила документи, както и броя на значително по-кратките бележки, отметки, резолюции, резюмета, сметки и др. В повечето случаи те са датирани и присъстват върху първите и последните страници на извора или пък върху вътрешната страна на горната корица.

При разкриване съдържанието на видинските сиджили в графа „описание” сме съблюдавали следния ред:

1. Означение за листовете, които са оставени бели, т.е. незапълнени откъм текст;
2. Информация за състоянието на сиджила в случаите, когато е бил силно повреден, поради което е бил предаден за реставрация, а част от текста е нарушена;
3. Допълнителна информация за отбелязаното в графа „име на кадията” лице и при нужда – разкриване имената на останалите лица, които представляват кадийската институция в града (както посочихме по-горе);
4. Изброяване на основните видове документи, които съдържа сиджилът. Това са най-често наследствени описи (*терике дефтерлери*), *хюджети*, *илями*, преписи на султански документи (*фермани*, *берати*, заповеди), *тевзи дефтери* и по-рядко – молби (*арзухали*), *заптнамета*, *вакъфнамета*, *нарх* листи (цени на стоки) и др.;
5. Предаване накратко съдържанието на някои от документите, които са свързани с определени лица и събития, ставащи в границите на Османската империя като цяло, или пък имат отношение към историята на Видин и Видинския край.

Документите, включени във видинските сиджали, засягат различни по тематика въпроси, на които сме се постарали да обърнем внимание в нашите описания:

- от политически и военен характер: войни на Османската империя, главно с Русия и Австрия (Немче); доставяне на муниции, много често с кораби от столицата, за Видинската, Белградската и други крепости; осигуряване на зърнени храни за издръжката на охраняващите тези крепости и др.;
- от стопански характер: събиране на данъка *джизие* и на други данъци и такси от населението на Видинско; уточняване на таксите и митото на стоки, внасяни с кораби предимно от Австрия; цени на храните, които се изнасят на пазара във Видин; обстоятелни описи на разходите на Видинската каза (*тевзи дефтери*); султански документи за ненамеса при събирането на такси от страна на митрополитите и др. От особено значение са наследствените описи, тъй като дават представа за имущественото състояние на видинските граждани. Една съществена част от тях се отнасят за починали еничари, които през XVIII век вече навлизат в стопанския живот на Видин;
- вътрешнополитически въпроси: предприемане на мерки срещу действията на разбойници; част от документите разкриват дейността на Осман Пазвантоглу и на неговия баща – Юмер ага;
- религиозни въпроси: вакфиране на имущество; назначения на служещи към джамии; информация за българи, приели исляма;
- информация за лични сбирки от книги, която се съдържа в наследствените описи.

Някои от темите, отразени във видинските сиджали, са познати на научната общност. Отделни документи са преведени и публикувани, а така също подложени на анализ в различни изследвания. По-важни между тях са:

Ихчиев, Д. Турски държавни документи за Осман Пазвантоглу Видински. // СбНУНК, кн. XXIV, София, 1908, с. 1–128.

Тодоров, Н. Балканският град XV–XIX в. Социално-икономическо и демографско развитие. София, 1972.

Мутафчиева, В. Кърджалийско време. София, 1977.

Стайнова, М. Османските библиотеки в българските земи XV-XIX в. Студии, София, 1982, с. 81–102.

Атанасов, Хр. В османската периферия: общество и икономика във Видин и околността през XVIII в. София, 2008.

Кендерова, Ст. За цената на арабописмената книга във Видин през XVIII век. // *Пътят* към книгите и информацията. Юбилеен сборник,

посветен на 65-годишнината на Татяна Янакиева. София, 2009, с. 70–93.

март 2011 г.